

Naslov članka/Article:

Všečnost (že) v šoli

Attractiveness (Occurring as Early as) in School

Avtor/Author:

Mateja Sever

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Razredni pouk št. 1/2019, letnik 21

ISSN 1408-7820

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2019

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/razredni-pouk/>

 Mateja Sever
Osnovna šola
Gabrovka – Dole

Všečnost (že) v šoli

IZVLEČEK: V članku se avtorica sprašuje, kaj je všečnost in zakaj je v današnjem času tako popularna v šoli. Pojav opazuje znotraj pouka likovne umetnosti, kjer primerja šablonsko in avtentično risbo in podaja razloge, zakaj je avtentična risba vedno boljša, čeprav ni nujno privlačna. Boljša je zato, ker je plod otrokovega čustvenega doživetja, miselnega napora, zaznavanja, vživetja, spomina in želje po izražanju. V pristnem, doživetem, samoniklem otroškem likovnem delu ni napak, ki jih odrasli pojmujejo kot nepravilnosti. Tako kot tudi pojem lepote ni enak pojmu všečnega, kajti če je nekaj všečno, še ne pomeni, da je lepo. Všečnost je naučena in ponovljiva, lepo pa je tisto, kar je avtentično, iskreno in enkratno. Pojmovanje lepote lahko predrugačimo, če se zavedamo, da se skozi risbo odraža otrokovo razmišljanje, čustvovanje in razumevanje sveta. Tako bomo spodbujali nastajanje pristnih in zanimivih likovnih izdelkov, ne samo pričakovanih in všečnih variacij ene in iste teme.

Ključne besede: všečnost, šablonska risba, avtentična risba, pristnost, lepota

Attractiveness (Occurring as Early as) in School

Abstract: The article addresses the question of *attractiveness* – what it is and why this concept is so popular in modern-day schools. The author approaches attractiveness from within the classroom, in Fine Arts class, making a comparison between a stencil drawing and an original and giving reasons for why the original is always better though not necessarily attractive. It is better because it is a product of the child's emotional experience and mental effort, their perception and ability to imagine, memory and desire for expression. The child's authentic, unique and experienced artistic work has no flaws that adults might deem as imperfections. Like the concepts of beauty and attractiveness, which are not one and the same, something that is attractive is not necessarily beautiful. Attractiveness can be learned and repeated, but beauty is authentic, sincere and unique. The perception of beauty can be altered if we are aware that the child's drawing reflects their thinking, their emotions and their understanding of the world. This will allow us to foster in children a creation of authentic and interesting artistic works, as opposed to the expected and attractive variations of one and the same theme.

Keywords: attractiveness, stencil drawing, authentic drawing, authenticity, beauty

Uvod

Kakšen je všečen likovni izdelek? Ali je všečnost naučena? Od kod prepričanje, da je slika lepa, če ima zgoraj sonček, spodaj dve rožici in punčke izgledajo vse enake? Otroci pa rišejo vsi po istem kopitu. Zakaj z opleševanjem otroških izdelkov doprinašamo k prazni všečnosti današnjih namišljenih vrednot?

Kje se skriva otrokova primarna risba, samodejen, nevoden in neolepšan način izražanja?

Ali moramo tudi v šoli konkurirati vizualnim podobam današnjega časa, ki so idealizirane, nerealne in polepšane? Na voljo je več materiala po nizkih cenah, več ponudbe, več tehnologije, več konkurence. Ali morda pojem lepote zamenjujemo z všečnostjo, ker hočemo ugajati večini odraslih?

Všečnost

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014) navaja, da pojem všečno pomeni privlačno, lepo oziroma zadovoljno, prijetno. Všečnost v tem članku pa je predstavljena bolj v smislu ugajajočega, z namenom, da ugaja in pri tem podreja nekaj značilnega nečemu splošnemu.

Preden pa karkoli rečemo o všečnosti, se moramo vprašati, v čem se razlikuje od lepote. Pojem lepote ni enak pojmu všečnega. Če je nekaj všečno, še ne pomeni, da je lepo. Je pač samo nekemu (ali večini) všeč. Všečnost je tudi naučena. Večina nas ne ve, kaj točno je tisto, kar je večini všeč, ampak približno si predstavljamo, kaj naj bi to bilo in tako sproti ustvarjamo večinsko mnenje in kanone všečnega na vseh področjih. Nihče pravzaprav ne ve, komu prilagaja standarde všečnosti in sprejemljivosti in zakaj so takšni, kot so. Današnji čas potihem in nezaznavno oblikuje mnenja ljudi, njihove kriterije lepega in dobrega, tako kot vsak čas v zgodovini človeštva. Temu se reče duh časa in z njim je treba biti previden.

Ko človek nehote ali zavestno prevzame kriterije, standarde, vrednote večine, lahko zanemari svoje, ki so morda drugačni. Predvsem izgubi možnost, da jih najde in da si jih sploh želi iskati. Tega pri otrocih ne smemo spregledati. Pri vseh predmetih v šoli, ne samo pri tako imenovanih »vzgojnih«, imamo dolžnost otrokom dati možnost, da najdejo vsak svoj način izražanja, svoj stil pisanja, svojo lepoto v barvah in zvokih, svoj način gibanja, svoj način risanja pri likovni umetnosti. Lepo bo v tem primeru tisto, kar je avtentično, iskreno in neolepšano.

Pristnost otrokove risbe

Kako naj vemo, kdaj je likovni izdelek avtentičen (pristen, samonikel)? Najlažje to vidimo takrat, ko

gledamo otroka pri delu. Zatopljen je in hkrati sproščen, lahko si zraven prepeva, brunda, se smehlja ali mršči, ne gleda naokrog, ne sliši, če ga pokličeš ... kratka, čustveno in spoznavno je udeležen. Nasprotno se obnaša otrok, ki ne ve, kaj bi narisal in kako – gleda naokrog, k sosedu, komentira njegovo risbo, sprašuje učiteljico, kaj naj nariše, ponavlja ideje sošolcev in je nezadovoljen.

Avtentično pomeni pristno, izvirno, ki izvira od avtorja (»avtentičen«, 2014, SSKJ). Že prvo srečanje otroka z risanjem, s puščanjem sledi na papirju, je namenjeno zgolj užitku, prevajanju vtisov, zgolj čudenju in odkrivanju, ne pa posnemanju. Že način, kako se otrok s pisalom dotika površine, je znak njegove osebnosti (Tacol, 2006).

Pri likovnem pouku ustvarjanje poteka v okviru zadane likovne naloge, ki rešuje določen likovni problem v skladu z likovnimi pojmi iz učnega načrta. Če otrok upodobi svoj čustven doživljaj, pri tem uporabi tudi miselni napor, in če ni površen, če je njegov izdelek produkt zaznavanja, živjetja, spomina in želje po izražanju in če pri tem upošteva okvire likovnega problema, potem v njegovem likovnem delu ni napak, takih, ki jih odrasli pojmujejo kot nepravilnosti. Zakaj bi potem na otrokovi risbi kaj popravljali ali spreminjali?

Otrokovo izražanje niso pobarvanke

Otroci, sploh predšolski, zaznavajo svet in se nanj odzivajo predvsem čustveno, zato se tako izražajo tudi na papirju. Korekcije njihovega likovnega dela so zato nesmiselne. Z vrivanjem šablon (poenostavljene forme, ki jih iznajdejo odrasli) otrok ne bo prišel do svojih rešitev in bo nezadovoljen (Podobnik, 2012). Risbo mora načrtovati, izvesti in tolmačiti sam, mi pa lahko samo opazujemo svet njegovega razmišljanja in ga kot takega spoštujemo.

Tudi pobarvanke so v predšolskem in v začetnem šolskem obdobju bližnjica do všečnih izdelkov. Otroci z njimi nehote prevzame in ponotranji odrasle podobe in vsiljene znake, ki preprečujejo, da bi razvil svoj potek risbe in svojo potezo. Pričakovanja odraslih, da nastane všečen izdelek, ki ga lahko razstavijo na šolskem hodniku, je lahko zaviralen dejavnik v razvoju otrokove avtentične risbe.

Zakaj se nam otrokova risba že sama po sebi ne zdi lepa, če vemo, da je to njegov način razmišljanja? Kakšnim (katerim) kriterijem mora njegova risba zadostiti, da jo bomo dojeli kot lepo in to povedali tudi otroku? Starostjo se namreč impulzivnost, pretočnost, iskrenost in spontanost pri risanju zmanjšujejo (Tacol, 2006).

Prevladovati začne premišljenost, trud povzeti naravo, kot jo vidimo, kopiranje vizualnih podob, ki so okrog nas.

Včasih je to tudi namen likovne naloge, ki jo damo otroku. In vendar, če damo dvajsetim otrokom navodilo, naj narišejo šipkov grm, bo vsak grm drugačen. Tudi če opazujejo isti grm pred šolo. Tako je tudi prav. Prav je, da je vsak grm drugačen, ker so otroci različni med seboj. Skozi risbo se kaže otrokov značaj, osebnost, trenutno počutje, čustvena naravnost, odnos do sveta. Če so risbe otrok različne, je to pokazatelj, da so dobro opravili svoje delo in idej niso prevzemali od sošolcev.

Kako in zakaj otrok riše

Potreba po risanju pri otrocih je enaka kot potreba po igri. Otroci rišejo, ne da bi jih kdo pri tem spodbujal ali jim risanje vsiljeval. To pomeni, da je zanje risanje nekaj naravnega in sestavni del odraščanja. Otroci rišejo, ker ima risanje določeno vlogo pri njihovem telesnem in

duševnem razvoju. Risanje je njihov način razmišljanja, poskus spoznavanja in raziskovanja sveta, poskus razumevanja sebe v svetu in način prevajanja dražljajev in izkušenj v vidno obliko. Otrokov likovni razvoj je posledica zorenja struktur v človeških možganih. Otroci se razlikujejo po svoji mentalni starosti in otrokovo dozorevanje se kaže skozi risbo (Jontes, 2007).

Zato otroka ne moremo naučiti risati. V zgodnjih obdobjih ni sposoben upodobiti različnih smeri na motivu, čeprav jih zazna in razlikuje. Ko mu bodo spremembe v njegovih možganih to dovoljevale, bo znal potegniti poševnico namesto vodoravnice ali navpičnice. Če mu vsiljujemo svoje, odrasle podobe, mu s tem onemogočimo, da bi poiskal svoje. Poleg tega otrok narisanih oblik ne razume, ne more jih sprocesirati in umestiti v svoj sistem. Samo posnema jih lahko in pri tem zanemari svoje predstave.

Če torej otrok samo posnema risbo odraslih, če ga pri tem popravljamo in mu vsiljujemo svoje rešitve, ga to zmede. Likovni izdelki odraslih so veliko preveč

Slika 1: Šopkov grm 1, risba in odtisi s prsti

Slika 2: Šopkov grm 2, risba in odtisi s prsti

Slika 3: Šopkov grm 3, risba in odtisi s prsti

Slika 4: Šopkov grm 4, risba in odtisi s prsti

zahtevni za otroke, ker so interpretacija sveta, ne svet sam. Otroku mora npr. sliko drevesa prevajati nazaj v resničnost (v predstavo, ki jo ima sam o drevesu). Tako mu neprimerno oddaljimo motiv in podaljšamo pot do njegove likovne interpretacije motiva. Zato je neposreden stik z motivom za otroka boljši, ker mu omogoča, da svojo predstavo drevesa likovno izrazi, kolikor jo razume in kolikor jo je sposoben upodobiti (Jontes, 2007).

Šablonska risba

Od kje so prišle vse tiste ideje, da je slika lepa, če ima zgoraj sonček, spodaj dve rožici in punčke izgledajo vse enake? Otroci pa rišejo vsi po istem kopitu in hodijo gledat in vzdihovat k Evi v prvi vrsti, ki vedno »tako lepo nariše«. In hočejo biti vsi tako kot Eva. Kje je učiteljica, ki bi pojasnila, da mora vsak narisati po svoje? Eva ima sicer lepo risbo, ampak lepa je tudi Matevževa in Andrejeva, pa Sarina in Zojina risba. Morda moramo pojem lepote povsem predrugačiti.

In lahko ga predrugačimo, če se zavedamo, da se skozi risbo odraža otrokovo razmišljanje in čustvovanje, tudi njegovo razumevanje sveta (Jontes, 2007). Po Platonovo bi lahko rekli, da je lepo tisto, kar je dobro (in obratno). Kaj je torej dobro? To, da otrok pri risanju občuti svobodo in vznesenost nad ustvarjanjem in da je potem to potrjeno tudi s strani učitelja. Svoboda, igrivost in užitek so pomembni dejavniki pri ustvarjanju, tako odraslem kot otroškem (Kudielka, 2009). Kar ne pomeni, da otrok, ko je že sposoben ustvariti nekaj po načrtu, čečka brez cilja, šprica naokrog in packa po mili volji. Vseeno ga usmerjamo k likovni nalogi, vendar ne uničimo njegovega veselja ob nastajanju nečesa likovnega. Včasih naredimo več škode, če se vtikamo v otrokovo risanje ali slikanje, kot če mu pustimo, da zaorje v barve ali se zaplete v črte. Če vidimo, da je otrok

Slika 5: Šipkov grm 2 z odtisi prstov in vodenimi barvicami

poglobljen v likovno delo, ga raje pustimo pri miru in mu damo povratno informacijo, ko se vmes ustavi ali ko konča. Zamižimo na eno oko glede kakšnega kriterija (pri dečkih je to recimo natančnost) in ga nagradimo s pozitivno informacijo za njegov užitek ob delu, ki se bo verjetno odražal tudi na sliki.

Iz desetletnih izkušenj lahko potrdim, da otroci presenečajo, če smo voljni slediti njihovim impulzom. Ob tem nastanejo izdelki, ki morda ne zadostijo povsem kriterijem rešitve nekega likovnega problema, so pa zato biser v morju zatrtih in zdolgočasenih izdelkov, ki hočejo biti lepi (všečni).

Vrednotenje likovnih izdelkov

Pri pouku likovne umetnosti v šoli imamo učni načrt z opredeljenimi cilji, pojmi in standardi. Učitelj ima dovolj avtonomije, da na podlagi zadanih ciljev oblikuje zanimiv likovni problem, določi likovni motiv in tehniko, potem pa prepusti učencu, da v svojem likovnem delu bolj ali manj izvirno reši problem in dokaže razumevanje določenih likovnih pojmov.

Ker se učitelj posveča predvsem doseganju ciljev skozi razumevanje likovnih pojmov, je vprašanje lepega (v smislu pristnega) nasproti všečnemu (v smislu ponarejenega) le eden od možnih kriterijev pri vrednotenju likovnih izdelkov, ne pa edini. Še najbolj se mu približamo, če pri ocenjevanju upoštevamo kriterij izvirnosti, originalnosti (Tacol, 2006). Sčasoma, ko spoznamo otroke in jih opazujemo med delom, lahko presodimo, ali delujejo zavzeto, poglobljeno, doživeto, ali pa samo površno kopirajo ideje, posegajo po enostavnih rešitvah in zgolj zadostijo pričakovanjem učitelja.

Izvirnost in domišljija sta pri mlajših učencih še zelo prisotna. Mlajši otroci so usmerjeni k čudenju in raziskovanju, zato način risanja večinoma ostaja pristen in nepretenciozen, brez želje po ugajanju. Starejši ko so otroci, bolj so njihove poteze premišljene in previdne, cenzurirane in negotove. Domišljija z leti upada, ker delujejo druge možganske funkcije, pojavi pa se tudi negotovost. Hkrati z njo se največkrat pojavi tudi tista hitra, enostavna rešitev – šablonska risba – učinkovita in ponovljiva.

Zato se mora učitelj truditi, da so likovne naloge oblikovane tako, da nudijo veliko rešitev, da dovoljujejo svojskost v idejah, da spodbujajo individualno, osebno, da čimbolj razprejo otrokovo domišljijo in drznost (Šuštaršič idr., 2004). Učenec mora pri učitelju čutiti, da mu le-ta dovoljuje njegovo lastno potezo, če je še tako nerodna, njegovo lastno interpretacijo, če je še tako nenavadna. Samo iz takega zaupanja se bo v učencu prebudila želja ustvariti nekaj posebnega, nekaj samosvojega.

Slika 6: Šipkov grm 4 z odtisi prstov in vodenimi barvicami

Svoboda ustvarjanja?

Zdi se, da moramo tudi v šoli konkurirati vizualnim podobam modernega človeka, ki so vse okoli nas in so všečne, idealizirane, nerealne in polepšane. Gremo v trgovine s poceni in cenenim materialom, kjer nakupimo svetleče, barvasto, puhasto, pikasto in kičasto. Pogledamo na spletno stran in najdemo tisoč idej, kako iz prav takih materialov naredimo nekaj všečnega. Nekaj, ob čemer bodo drugi vzkliknili »oh, kako lepo!«

Pridno nabereмо ves ta material, ga narežemo, ker otroci verjetno tega ne bi zmogli, pa še lepše in hitreje bo, če narežemo kar mi. Kakšno stvar jim tudi že kar zalepimo in zapognemo, tako da je izdelek na pol končan. Njim damo samo še kaj za dorisati, kakšen vzorček ali par pikic, pa je izdelek »lep«. Še podpišemo jim ga mi, preden ga nesejo domov pokazati. V resnici se lahko vprašamo – ali je to res njihov izdelek? Ideja je naša (oziroma ni, če smo jo našli na spletu ali pri kolegici). Narezali smo mi, nalepili smo mi, zapognili smo mi, podpisali smo jih mi ... Zakaj? Zato, da je izdelek lepši. Koga bodo pohvalili doma, učiteljico ali otroka?

Včasih rečemo, da »tega pa res ne moremo dati iz rok«, če je izdelek slabše narejen – pomečkan, nenatančno odrezan, slabo zalepljen, pobarvan čez črto ... To dilemo učiteljic in vzgojiteljic popolnoma razumem in tudi sama se včasih spopadam z njo. Morda bi lahko pustili otrokom, da iz ponujenega materiala ustvarijo kaj po svoje, ne ravno tistega in tako, kot smo si mi zamislili. Če krep papirja ne morejo zviti okrog lesene palčke, da izgleda kot cvet, naj ga zvijejo ali zložijo drugače, pa imajo trak za ples. Lahko ga ovijejo okrog po dolgem in imajo čarobno paličico, lahko naredijo dežnik ... ideje se hitro širijo po razredu in se ustvarjajo nove, če odstopimo od svojega in načrtanega in otrokom pustimo čas in malo živahnosti. Zaupati moramo, da so tudi njihove ideje dobre.

V nasprotnem primeru jih bomo popolnoma navadili na to, da učiteljice proizvajamo ideje, jim popravljamo izdelek, ga na pol naredimo, oni pa ga odnesejo domov kot svojega. Nehali bodo razmišljati, ostali bodo brez idej. Ustvarjalnost, ki je danes tako čislana in opevana, bo izpuhtela skozi okno.

Slika 7: Slikanje ozadja

Slika 8: Slikanje z vodenimi barvami

Sklep

Če povzamem svoje razmišljanje, pridem do ugotovitve, da je povsem nepomembno, ali je otrokov likovni izdelek komu všeč. Celo njim samim ni nujno, da je. V skladu z načrtovanimi cilji učne ure, z dano likovno nalogo, kjer otrok preko svojega likovnega dela dokaže razumevanje likovnih pojmov in reši likovni problem, se likovni izdelki učencev vrednotijo po točno določenih kriterijih. Vendar želim poudariti, da je pomembnejše razumevanje, da je izdelek lahko kakovosten zato, ker je otrok prestopil meje njemu znanega, aktiviral svojo domišljijo in s polno zavzetostjo ustvaril nekaj, kar morda ni všečno (privlačno), je pa enkratno, nastalo v neponovljivosti trenutka in v neponovljivosti otrokovega mentalnega in čustvenega razvoja. Tak izdelek je tudi lep, ker lepota izhaja iz naravne nepopolnosti in enkratnosti posameznika. Tako lepoto izrecno postavljam kot protitež všečnosti, ki je izprazen kriterij, ki se jo da vedno ponoviti in ki ne prinaša ničesar novega.

Zato je bolje pustiti otroku njegovo risbo neolepšano, izvorno, nekorogirano, kot pa jo narediti »všečno« in s tem doprinašati prazni všečnosti zaradi namišljenih vrednot današnjega časa. Morda bomo zaradi tega izpadli bolj skromni, nazadnjaški, a nam morda to ne bo prav nič škodilo.

Viri in literatura:

Jontes, B. (2007). Človeška figura v luči likovnega razvoja. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Kudielka, R. (2009). *The Eye's Mind: Bridget Riley*. London: Thames&Hudson.

Martin, A. (1973). *The Awareness Of Perfection*. Munchen: Kunstraum Munchen.

Podobnik, U. (2012). Otrokova likovna raziskovanja. V Č. Frelih in J. Muhovič (ur.). *Likovno, vizualno: eseji o likovni in vizualni umetnosti. Konferenčni zbornik* (str. 137–150). Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014). Avtentičen. Pridobljeno s <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=avtenti%C4%8Den> (26. 3. 2019).

Slovar slovenskega knjižnega jezika (2014).Všečen. Pridobljeno s <https://fran.si/iskanje?View=1&Query=v%C5%A1e%C4%8Den> (26. 3. 2019).

Šuštaršič, N. idr. (2004). *Likovna teorija: Učbenik za umetniške gimnazije likovne smeri*. Ljubljana: Debora.

Tacol, T. (2006). Učni proces likovne vzgoje in ustvarjalnost učencev. *Likovna vzgoja*, letnik VII, št. 31–32, str. 9–16.

